

УДК 821.161.2(=161.2:437.3) «18» Чирський
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/34-1-19>

Вікторія БОЙКО,
orcid.org/0000-0001-6620-0441
кандидат філологічних наук,
викладач кафедри зарубіжної літератури та основ риторики
Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
(Вінниця, Україна) *tory_boiko@ukr.net*

САМОБУТНІЙ МИТЕЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ – МИКОЛА ЧИРСЬКИЙ. ХУДОЖНЯ РЕЦЕПЦІЯ ЗАМАЛЬОВКИ «МІЙ СОН»

Поет – пражанин, полум'яний патріот, той, чиє серце завжди билося за свою Батьківщину, а особливо за рідне місто – Кам'янець-Подільський – Микола Чирський. У своїх творах поет не раз зачіпає теми Батьківщини, зізнається в любові рідному місту в поезії «Кам'янецьві на Поділлі».

Шлях Миколи Чирського до Праги-Подоєбрад був традиційним для української політичної еміграції. Кам'янець-Подільський у часи української революції був столицею УНР – духовним центром України. Визвольним рухом перейнялося громадянство міста, поповнюючи лави українського війська. Першими йшли молодь та гімназисти. Поет тоді був гімназистом, а отже став борцем війська УНР. Перебувавши у Празі, поет прагнув отримати вищу освіту, він намагався вступити на економічне відділення в 1925 році, але ця спроба була марною. Брак освіти дався взнаки – М. Чирському було відмовлено. Письменник здійснив спробу стати студентом ще за рік до цього.

Творчість М. Чирського на сьогодні малодосліджена, але багатогранна. Потребує детального аналізу замальовка «Мій сон», яка пройнята мотивами реальності. Наратор передає атмосферу одного із засідань літературно-мистецького товариства. Немає сумніву, що цей драматичний малюнок зроблено з натури. Автор називає імена: Олекса Карманюк, Євген Маланюк, А. Опаренко, Іван Зубенко, А. Падолист, М. Селегій, Е. Блакитний, Г. Данілевський, Лебединський, М. Осика, С. Довгаль, М. Подоляк – це і є головні та невігадані герої. Будучи важко хворим, він мав одне нестримне бажання – повернутися в Україну, у свій рідний Кам'янець, побачити матір і... піти у вічність.

Для Миколи Чирського було характерне руйнування традиційних сюжетно-оповідних моделей української прози. Система розірваних фраз, мальовничі епітети, своєрідна ритмічна організація прози – це ознаки його манери письма.

Ключові слова: поет, патріот, наратор, Празька школа, замальовка, сон.

Victoriia BOIKO,
orcid.org/0000-0001-6620-0441
Candidate of Philological Sciences,
Lecturer at the Department of Foreign Literature and Fundamentals of Rhetoric
Communal Higher Education Institution “Vinnytsia Humanities Pedagogical College”
(Vinnytsia, Ukraine) *tory_boiko@ukr.net*

THE ORIGINAL ARTIST OF THE UKRAINIAN DIASPORA IS MYKOLA CHYRSKY. ART RECEPTION OF THE DRAWING “MY DREAM”

The poet is a Prague native, an ardent patriot, one whose heart has always been beating for his homeland, and especially for his hometown – Kamyanets-Podilsky – Mykola Chyrsky. In his works, the poet repeatedly touches on the theme of the Motherland, confesses his love for his hometown in the poem “Kamyanets in Podillya”.

Mykola Chyrsky's path to Prague-Podebrady was traditional for Ukrainian political emigration. During the Ukrainian revolution, Kamyanets-Podilsky was the capital of the Ukrainian People's Republic, the spiritual center of Ukraine. The liberation movement took over the citizenship of the city, replenishing the ranks of the Ukrainian army. The first to go were young people and high school students. The poet at that time was a high school student, and therefore became a fighter in the army of the UPR. While in Prague, the poet sought higher education, he tried to enter the economic department in 1925, but this attempt was in vain. Lack of education was signaled – M. Chyrsky was denied. The writer tried to become a student a year before.

M. Chyrsky's work is little studied today, but multifaceted. Requires a detailed analysis of the sketch, which is imbued with motifs of reality “My dream”. The narrator conveys the atmosphere of one of the meetings of the literary and artistic society. There is no doubt that this dramatic picture is made of nature. The author names: Oleksa Karmanjuk, Yevhen Malanyuk, A. Oparenko, Ivan Zubenko, A. Padolist, M. Selegiy, E. Blakytny, G. Danilevsky, Lebedynsky, M. Osyka,

S. Dovgal, M. Podoliak – this is main and non-fictional characters. Being seriously ill, he had one uncontrollable desire: to return to Ukraine, to his native Kamyanets, to see his mother and go to eternity.

Mykola Chyrsky was characterized by the destruction of traditional plot-narrative models of Ukrainian prose. The system of broken phrases, picturesque epithets, a kind of rhythmic organization of prose – these are the signs of his style of writing.

Key words: poet, patriot, narrator; Prague school, sketch, dream.

Постановка проблеми. Поет – пражанин, полум'яний патріот, той, чиє серце завжди билося за свою Батьківщину, а особливо за рідне місто – Кам'янець-Подільський – Микола Чирський. У своїх творах поет не раз зачіпає теми Батьківщини, зізнається в любові рідному місту в поезії «Кам'янцеві на Поділлі». І це не випадково.

Аналіз досліджень. Творчість М. Чирського малодосліджена. Перу Леоніда Куценка належать праці «Поет-пражанин із Кам'янця-Подільського» та «Дон Кіхот із Кам'янця-Подільського». У газеті «Подільнянин» вийшла друком стаття В. Горбатюка «Поет “допливу”, “повороту” і “спізненого покоління”». Сидір Кіраль опрацьовував епістолярну спадщину М. Чирського. Ірина Руснак порушила проблему емансипації жінки у фейлетоні «Амазонія: надзвичайно недотепна історія» Миколи Чирського.

Мета статті полягає у спробі систематизувати зібрані матеріали про життя і творчість Миколи Чирського; розкрити ідейно-художню своєрідність замальовки «Мій сон».

Виклад основного матеріалу. Відомостей про письменника, на жаль, збереглося мало, можемо оперувати листами, спогадами та анкетними даними. Хоча ці відомості іноді дають різну інформацію.

Народився Микола Антонович Чирський у Кам'янець-Подільському. Існує декілька версій щодо дати народження письменника. У листі від 19 серпня 1941 р. М. Чирський пише своєму приятелю так: «...народився я 5 лютого 1902 р. у Кам'янці на Поділлі» (ЦДАВО України. Ф. 3795. Оп. 1. Арк. 3). За свідцтвом його брата Олександра, народився Чирський 5 лютого 1903 р. в Кам'янці на Поділлі. С. Николишин вказує дату 5 лютого 1901 р. Щодо дати, то тут можна говорити про старий і новий стилі, а от рік? Можливо, неточності припустився брат, який дописав два роки, щоб у 1919 році вступити до війська (Олександр прагнув «вирвати Чирського із рук Романа», той був відомим комуністом на Поділлі). В особовій справі Чирського читаю так: «*Народився я в Кам'янці на Поділлі 8 лютого 1903 р. У 1912 р. я вступив до Кам'янецької гімназії, у якій вчився до переходу до 6-ї класу в році 1919-му. Пізніше я вступив до Української армії, з якої й був інтернований до Польщі. До Чеської Словацької Республіки*

приїхав я в серпні 1923-го та вступив до господарської школи в Подєбрадах, у якій вчився протягом 5 місяців. Виступити з неї я був примушений завдяки неодоленню стипендії. Тепер я вчуся на матуральних курсах при У. Г. А.» (ЦДАВО України. Ф. 3795. Оп. 1. Арк. 3). Доречно вважати, що Микола Чирський народився 8 лютого 1903 р. на Поділлі. Родина проживала на вулиці Довгій, 91, на жаль, детальних відомостей про родину письменника не збереглося. Припущу, що батьки мали змогу віддати сина на навчання до гімназії. Леонід Куценко, аналізуючи спогади Євгена Маланюка, пише: «Євген Маланюк свідчить зі слів самого Чирського, що останній був шляхетського роду» (Куценко, 2005: 7). В. Горбатюк у статті «... Якраз він, Чирський» зауважив, що письменник народився в сім'ї державного урядовця. В. Габор в «Українській журналістиці» в іменах подає такі відомості про М. Чирського: «Походив зі старого священного роду. Його батько Антін після закінчення семінарії не захотів висвятитися і став урядовцем (працював у земстві)». Працюючи над епістолярною спадщиною Чирського, С. Николишин, стверджує: «Що торкається моїх батьків, то вони народилися там же, хоча рік їх народження мені дуже мало відомо ... Мати (народилась – С. Н.)... 18. II (місяць і день знаю добре, бо ми з мамою народились в один день) ... Старший брат Володимир був царським офіцером. Його розстріляли в Гайсині на Поділлі в 1919 р. Інший брат, Роман, був комуністом. Третій брат, Олександр, разом із Миколою воював у лавах української армії старшиною-кулеметником» (ЦДАВО України. Ф. 3795. Оп. 1. Арк. 3). За гострим сюжетом і трагічною долею братів пригадується новела Юрія Яновського «Чотири шаблі». Цікавий факт: М. Чирський підписував свої твори псевдонімами Микола Подоляк, М. Бурлака, Кольченко, Ларіон Ліра, М. Собачкин, М. Юрич, М. Ч., М. Ч-й.

Шлях Миколи Чирського до Праги-Подєбрад був традиційним для української політичної еміграції. Кам'янець-Подільський у часи української революції був столицею УНР – духовним центром України. Визвольним рухом перейнялося громадянство міста, поповнюючи лави українського війська. Першими ішли молодь та гімназисти. Чирський тоді був гімназистом, а отже став борцем війська УНР.

Перебувавши у Празі, поет прагнув отримати вищу освіту, він намагався вступити на економічне відділення в 1925 р., але ця спроба була марною. Цікаві факти постають зі сторінок листів: *«До Високого Сенату УГА в Ч.С.Р. Ласкаво прошу Високий Сенат Академії про прийняття мене слухачем економічного відділу економіко-кооперативного відділу Української господарської академії в Ч.С.Р. Документи про освіту будуть мною представлені після закінчення матури.*

До цього додаю:

1. *Curiculum vitas.*

2. *Прохання про стипендію.*

3. *Зобов'язання коритися правилам У.Г.А.*

4. *3 фотографічні картки»* [ЦДАВО України. Ф. 3795. Оп. 1. Арк. 3].

Брак освіти дався взнаки – М. Чирському було відмовлено. Письменник робив спробу стати студентом ще за рік до цього. Це свідчить і клопотання Євгена Маланюка до голови Українського громадського комітету в Празі Микити Шаповала: *«Високоповажний пане голово! Миколу Чирського, за якого просить Вас М. Тугар-Баранівський, я, зі свого боку, можу рекомендувати яко надійного, здібного й талановитого юнака, національно дорослого, працездатного і, коли треба – відчайного. В умілих руках – матеріал найліпший, принаймні з того, який тут маємо. Бажаю Вам сил і здоров'я»* [ЦДАВО України. Ф. 3795. Оп. 1. Арк. 3].

Не вистачає фактів, щоб розповісти, чим заробляв собі Чирський на життя в Подєбрадах і Празі, але він встигав усюди, де лише кипіло активне, творче життя українських емігрантів. Разом зі студентами Подєбрадської академії – Юрком Матушевським і Леонідом Мосендзом – він бере участь у виданні студентського сатиричного журналу «Подєбрадка». Його поезії з'являються на сторінках празького «Студентського вісника», чернівецької «Самостійної думки». У «Літературно-науковому віснику» друкуються його твори «Утома», «Ранок», «Дон Кіхот». Він був одним із найактивніших співробітників «Веселки». Саме на сторінках цього журналу друкуватимуться його твори (із циклу «Перед бурею», «Мій сон» із присвятою роковинам «Веселки», «Фальшивий акорд»). Зауважу, що саме ці твори він підпише як Микола Подоляк. У місячнику культур «Проблем» побачить світ новела «Надзвичайний кінець Грицька Сиром'яжного». У Празі 1941 р. вийде друком збірка «Емаль», яка містить 21 поезію. Короткий аналіз його творів ми спробуємо надати.

Важко хворіючи, він мав одне нестримне бажання – повернутися в Україну, у свій рідний Кам'янець, побачити матір і... піти у вічність.

У Кам'янці М. Чирський знову став на стару ниву – мистецький консультант у театрі ім. Т. Шевченка, театральний референт у «Подільщині». Автор «Листів до «любезних» земляків». Помер поет 26 лютого 1942 р., похований у Кам'янці-Подільському.

Творчість М. Чирського на сьогодні малодосліджена, але багатогранна. Потребує детального аналізу замальовка «Мій сон», яка пройнята мотивами реальності. Цікаво розпочинає М. Чирський замальовку, ніби переносить читача у справжню реальність: *«Іноді трапляється бачити надзвичайні сни. І якби мені прийшла фантазія занотувати їх для того, щоб друкувати потім окремим виданням, то вийшла б досить важка книжка, яку я, безперечно, назвав би «Мої сни» або «У царстві Морфея». Але, по-перше, хто не бачив надзвичайних снів, по-друге – яке кому діло до того, що мені сниться, а по-третє – про свої сни вже писало декілька шановних авторів, з якими мені змагатися, безперечно, неможливо (за браком поетичної фантазії)»* (Подоляк, 1923: 21).

Наратор передає атмосферу одного із засідань літературно-мистецького товариства. *«Такого то числа [завдяки тодішньому своєму стану уникаю пунктуальності] в помешканю такому-то призначено загальні збори Літ. арт. т-ва. Явка всіх членів обов'язкова, порядок денний...etc, etc...»* (Подоляк, 1923: 20).

Важко визначити ідейну своєрідність замальовки. У «Великому тлумачному словнику» подано твердження, що замальовка – це «схематичний малюнок чого-небудь; ескіз». Вважаю, що в нашому випадку це схематична оповідь. Кожен персонаж є головним героєм, виконує певну роль і без його участі картина буде неповною. Неможливо й чітко визначити сюжетну лінію. Цілком слушно зауважив Леонід Куценко: *«...цікава для нас замальовка М. Чирського “Мій сон”»* [Куценко, 2005: 9].

Можливо поринути у світ думок і відчуттів, а також у потаємні душі персонажів, звертаючись до містики. Первісне розуміння сновидінь лежить в основі оцінки снів у народів давнини. Вони припускали, що люди бачать сни через світ надлюдських істот, у які вони вірили, і приносять одкровення з певних сил. Спеціальних досліджень, присвячених снам у творчості Чирського, немає, та й зрештою, чи писав про них поет? Поясненням може бути, що все ж поети-празжани піддавалися магії етимологічній: відшукуючи різні відтінки виразів, творячи нові слова, спираючись на старі корені. Варто зазначити, що символізм сну все ж закладено в назві замальовки. Назва, та й

сама замальовка пройнята символізмом, бо всі події відбуваються, мов уві сні. «Іноді трапляється бачити надзвичайні сни... Але, незважаючи на вищесказане, я все ж таки оповім вам мій сон» (Подоляк, 1923: 20). Сон – один із атрибутів романтиків. Це своєрідна форма нескінченного, інша форма буття. М. Чирський так відокремлює ірреальний світ від реального. Читаю далі: «Коли прийшов, то саме в цей час якийсь промовець щось виголошував. ...Заснув я при звичайних умовах, бо ж хто не засне під час довжелезного справоздання...» (Подоляк, 1923: 20). Чи справді це був сон письменника чи, можливо, автор вводить метод сну для того, щоб передати ситуацію, яка справді відбувалася? «Заснув я при звичайних умовах, бо ж хто не засне під час довжелезного справоздання, але я переборщив і тому збудження мого було вже зовсім оригінальне. Розплющую очі... Місячний промінь... пусто. Я в помешканні, де відбувалися збори т-ва. Не то лежу, не то сиджу межі столом і грубкою. Півтемрява... Десь шкряботить миша, шелестить папір... тиша... І раптом з полиці, де складено було різні видання книг та журналів, з шумом лягнулося щось на стіл... За ним друге, третє... роздивився – журнали наші такі, де і я співробітничав» (Подоляк, 1923: 6).

Немає сумніву, що цей драматичний малюнок зроблено з натури. Автор називає імена: Олекса Карманюк, Євген Маланюк, А. Опаренко, Іван Зубенко, А. Падолист, М. Селегій, Е. Блакитний, Г. Данілевський, Лебединський, М. Осика, С. Довгаль, М. Подоляк – це і є головні та невідганані герої.

Антон Леонтійович Коршнівський належав до тих «чорноробів» української журналістики, які «загубилися у світах». Про нього найчастіше згадував поет разом із Євгеном Маланюком, коли вони видавали журнал «Веселка». М. Чирський знайомить нас із його псевдонімом – Олекса Карманюк. Уся ця історія передається у формі діалогу, де кожен із персонажів намагається довести свою думку. Атмосфера цього зібрання нудна й нецікава, а кожен поспішає додому (хто на вареники, хто до дружини). Та сам факт, що наш герой, Чирський, задрімав на такому зібранні вже про щось говорить.

Відповід. редак: (вискакує... під пахвою – портфель, з якого на зразок віяла стирчать хвости оселедців...в руках дві декади...) *Вопюіге messieurs?!Нуцо?...зібралися..Ахпанове,швидше... треба поспішати – вдома жінка... нема часу... Чорт його бери! з нашими українцями ніколи...*

Зубенко: (Поволі викочується... Замислившись) *Що краса? Це – вічна тема! Сфінкс, проблема, раю схема! Нетрі хмара! Муки хама!*

Маланюк: *Перепрошую, у поезії не можна лягтися...*

Карманюк: (Максимум бажання звернути на себе увагу) *І хочу я віри і перемоги... І хочу я...* (Подоляк, 1923: 22).

Микола Чирський робить акцент на тому, що притаманне Є. Маланюкові, – чистота поезії. Цитує письменник і себе: **Подоляк** (боязко висовуючись). *Хай вічно лунає...* (Подоляк, 1923: 23). Не дає завершити свої рядки Подоляку Каманюк:

Каманюк: (запустивши в нього каламарем) *Цить!!! Я тобі полунаю! Молодий ще лунати... ач і він туди... І хочу я...*

Селегій: (робить гримасу) *Покиньте, чули вже досить... Остогидло* (Подоляк, 1923: 23). Селегій намагається перекричати та заспокоїти всіх: «Ви думаєте, що в поезії – раз і вже? А чорта лисого не хоче... Га... Ого!!! А ямб, хорей, дактиль, амфібрах... терцини, сонети, октави, тріолети... Ляконізми» (Подоляк, 1923: 23). Падолист сентиментальний, підбирає свої рими: «Сніжно-крапельисто, топольно-пишно, дишло, вийшло... рима чи не?» (Подоляк, 1923: 23). Не звертаючи уваги на зауваження Опанасенка, продовжує далі: «Що красивіше? Аполоній Листопад чи Падолист Аполон?» (Подоляк, 1923: 23). Е. Блакитний: «Долярів ще нема?! (Зітхнувши): *Нема грошей, в шлунку грає, я сумний щось невеселий, а в очах все каруселі...*» Продовжує Е. Блакитного Данілевський: «*Із очей пускаю зливу, бо я майже голий, босий. Не мелодії, не співу – дайте тільки папіросу!*» (Подоляк, 1923: 23).

Для Миколи Чирського було характерне руйнування традиційних сюжетно-оповідних моделей української прози. Система розірваних фраз, мальовничі епітети, своєрідна ритмічна організація прози – це ознаки його манери письма. Саме такий стиль характерний для замальовки «Мій сон», він допомагає автору «відійти» від традицій. Замальовка пройнята філософськими роздумами. Для М. Чирського, як і для поетів-пражан, вона суттєво повноцінно відображує ту творчу, ідейну чи навіть ідеологічну атмосферу, у якій працювали поети.

Цікаве завершення: здійсмається хаос, усі прагнуть якомога швидше розійтися: «...зачинається гармидер. Раптом полиця хилиться і з шумом падає на стіл. Журнали, газети розсипаються... Все – немов у тумані. Я зриваюся. Біжу... Нічого не пам'ятаю. Туман... Туман... Немов спускається чорна заслона. Коли, прокинувшись, підвівся, вдарився лобом об дошки. Був десь аж попід нарами. Поволі вибрався звідтам, ліг на постелю й замислився. Що це було? – важко копошилося

в голові... Від горілки ?.. Ні... Що б це могло?.. І раптом блискавкою пронеслося в голові... А-а!.. в ніч перед Купайлом і не такі чуда кояться... Зовсім не дивно, що й зі мною трапилося отакє... Я ж прокинувся в день святкування «Веселки». То була ніч напередодні роковин» (Подольак, 1923: 24).

Щодо художньої своєрідності, то Микола Чирський вводить у «Мій сон» багато прикладів апофеозу, що в перекладі з грецького означає умовчання – незавершене, обірване речення, ц якому думка висловлена не повністю. Цим автор підкреслює неможливість сформувати всю глибину думки, почуття або небажання про все говорити, оскільки співбесідник спроможний зрозуміти й без слів. Наприклад: «*Стіль не виразний... Добре... Через що... Адже я власне проти таких...*» (Подольак, 1923: 23) У замальовці М. Чирський використовує прості, односкладні, питальні та окличні речення: «*Ша! Не чіпайте! Що? Читали вже?*» (Подольак, 1923: 21). Варто зауважити, що в тексті використано фразеологізми: «*Поперед*

батька в пекло не суньтєся. Чорт його бери, з нашими українцями»; порівняння: «*журнали сомї собою підскакували, як галушки в окропі, або ж одноманітний, як спів мужи, голос промовця*»; епітети: «*солодкий туман, місячний промінь, вишневі садки, блакитне небо, ясне сонечко*».

Висновки. Для Миколи Чирського було характерне руйнування традиційних сюжетно-оповідних моделей української прози. Система розірваних фраз, мальовничі епітети, своєрідна ритмічна організація прози – це ознаки його манери письма. Саме через сон у замальовці поет передав робочу атмосферу місячника літератури, мистецтва і громадської думки «Веселка». Образність та емоційність допомагають читачеві без зайвої напруги зрозуміти сюжет.

Микола Чирський описує своїх колег «веселківців», їхні вподобання, проблеми, хоча й у гумористичній формі, проте з особливим теплом. У замальовці поет зобразив побутове й творче життя членів свого товариства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Куценко Л. Дон Кіхот із Кам'янця-Подільського. Микола Чирський: літературний портрет. Київ : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2005. 48 с.
2. Подольак М. Мій сон. *Веселка. Каліш*, 1923. № 11–12. С. 20–24.
3. Центральний державний архів вищих органів влади України. Ф. 3795. Оп. 1. Арк 3.

REFERENCES

1. Kutsenko L. (2005) Don Kikhot iz Kamiansia-Podilskoho. Mykola Chyrskiy: literaturnyi portret [Don Quixote from Kamianets-Podilskyi. Mykola Chirsky: literary portrait]. Kyiv : TOV "Imeks-LTD". 48 s. (in Ukrainian).
2. Podoliak M. (1923) Mii son [My dream] *Veselka. Kalish*. No. 11–12. P. 20–24.
3. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchychk orhaniv vlady Ukrainy [Central State Archive of the highest authorities of Ukraine]. F. 3795. Op. 1. Ark 3 (in Ukrainian).